

Region Västerbottens agenda för Arktis

REGION
VÄSTERBOTTEN

Region Västerbottens agenda för Arktis

Producerad av: Region Västerbotten

Grafisk form: Helen Bäckman, Region Västerbotten

Foto framsidan: Stefan Zavarko

Tryck: Tryckeri City Umeå 2018

Foto: Torbjörn Thomsen

Nya möjligheter till arktiska samarbeten

Region Västerbotten vill att Västerbotten ska vara en attraktiv region, från kust till fjäll. Vår del av världen ska bestå av platser där människor trivs och mår bra. Det är det övergripande syftet med vårt utvecklingsarbete och vår starkaste drivkraft. Genom samverkan skapar vi så bra förutsättningar som möjligt för människor att vilja bo och leva i Västerbotten.

Ett av Region Västerbottens viktigaste uppdrag är att ta fram, följa upp och samordna genomförandet av den regionala utvecklingsstrategin. För att lyckas med detta krävs det samarbete och gemensam kraftsamling, både inom och utanför länet.

Den regionala utvecklingsstrategin (RUS 2014-2020) är länets gemensamma plattform för hållbar regional tillväxt. Med samsyn kring viktiga prioriteringar ökar Västerbottens goda möjligheter till att skapa stabil tillväxt och hållbar utveckling i en allt mer global ekonomi.

För EU och Sverige är Västerbotten en viktig del av det europeiska Arktis. För att värna Västerbottens intressen och bidra till det globala hållbarhetsarbetet har Region Västerbotten tagit initiativ till en agenda för Arktis.

Agendan tar sin utgångspunkt i RUS och tydliggör vilka möjligheter vi har att samarbeta mer i en arktisk kontext. Vi vill visa på våra styrkor, möjligheter och utmaningar, samt inspirera fler till att delta i vårt arbete med att utveckla norra Europa.

Med en agenda för Arktis vill Region Västerbotten bidra med ökad kunskap och nya möjligheter till samarbete och kraft att realisera gemensam politik för ett mer hållbart och livskraftigt Arktis.

Foto: Jonas Friberg

Arktis i förändring

De allt mer påtagliga klimatförändringarna runtom i världen drabbar Arktis hårt. Den globala uppvärmningen gör att polarisarna smälter, vilket medför högre temperaturer och mer nederbörd i områden med känsliga ekosystem. När isarna försvinner ökar jordens absorption av solstrålning, vilket driver på klimatförändringarna ytterligare.

Människa, djur och natur hotas när glaciärer och permafrost smälter. Exempelvis lagras stora mängder kol i permafrosten som nu riskerar att frigöras som koldioxid. Rennäring, skogsbruk och jordbruk hotas och tvingas till klimatanpassning. Läget är akut, både för Arktis och övriga världen. Samtidigt är både orsakerna till, och lösningarna på, klimatproblemen globala och lokala.

Fyra miljoner människor bor, lever och verkar i Arktis. Förmågan att hantera arktiska förutsättningar såsom långa avstånd och kallt klimat har varit avgörande för utvecklingen av funktionella samhällen och konkurrenskraftigt näringsliv. Smarta lösningar och innovativa tillämpningar bidrar till en hållbar utveckling av människors livsmiljö och regionens framtid, och är därför en central utgångspunkt för politik, forskning och näring i Arktis.

De enorma utmaningarna för också med sig möjligheter med tillgång till mer naturresurser, såsom olja, gas och mineraler. Drygt 30 procent av jordens hittills upptäckta naturgas lär finnas i Arktis, liksom 13 procent av all upptäckt olja. Detta gör regionen intressant för omvärlden. När isarna smälter öppnas även nya farleder för större handelsfartyg, och via nordostpassagen sparas upp till 20 seglingsdagar, hela 40 procent av resvägen, mellan Asien och Europa.

Med en ökad ekonomisk aktivitet ökar även det säkerhetspolitiska intresset. Ryssland, USA och Kina stärker alla sin närvaro vid det geopolitiska centrum som knyter samman tre kontinenter. Traditionellt sett har Arktis varit ett lågspänningsområde, men i takt med att polarisarna smälter har området blivit allt mer militärstrategiskt viktigt.

Parallellt med den allt svårare säkerhetspolitiska situationen pågår ett flertal initiativ till att stärka relationerna mellan de arktiska staterna inom olika politikområden. Det är främst inom ramen för det Arktiska rådet som det pågår samarbeten kring hållbar ekonomisk utveckling, miljö och klimat, samt forskning. Det Arktiska rådet består av de åtta arktiska staterna; Sverige, Norge, Finland, Island, Danmark, Kanada, USA och Ryssland.

Arktiska frågor diskuteras allt oftare runt om i övriga världen. EU:s växande intresse för Arktis är inget undantag, och har under de senaste åren formerat en egen politik på området. EU har tillfällig observatörsstatus i det Arktiska rådet, och är en globalt viktig aktör för utvecklingen av Arktis, inte minst när det gäller klimatåtgärder och globala klimatavtal. Men det är framförallt genom EU:s regionalpolitik och dess verktyg som EU får legitimitet och kan bidra till den hållbara utvecklingen av Arktis.

Västerbotten – en del av Arktis

Sveriges arktiska politik grundar sig främst i miljöstrategier, samt strategin för Arktis som togs fram i samband med Sveriges ordförandeskap i Arktiska rådet 2011. Den slår fast att Sverige är ett arktiskt land och att Västerbotten och Norrbotten, som också är en del av Barents, är att betrakta som arktiska regioner.

Sverige driver i flera internationella sammanhang en målmedveten och långsiktig linje med klimat och miljöfokus. Prioriterade frågor är: hållbart resursutnyttjande, skydd av känslig miljö, skydd av ekosystem på land och till havs, samt bevarande av biologisk mångfald.

Arktis står inför komplexa utmaningar som kräver en aktiv politik på flera nivåer med flera olika perspektiv. Politiska processer för utvecklingen av Arktis har i högre grad skett på global nivå, samtidigt som all utveckling sker lokalt, på en plats. För att skapa hållbara och attraktiva livsmiljöer måste därför utvecklingsarbetet utgå från platsens unika förutsättningar. Lokal, regional, nationell och internationell nivå måste kopplas ihop i ett gemensamt system för bäst effekt.

För Västerbotten är EU:s regionalpolitik av stor betydelse då den knyter samman aktörer på olika nivåer genom kontinuerlig och gemensam planering, programmering, genomförande och uppföljning. Det kräver dialog, partnerskap och samverkan. Mycket tack vare EU:s verktyg bidrar också Region Västerbotten till genomförandet av både EU:s och Sveriges arktiska politik. Det är ett internationellt arbete som präglas av ekonomiska, miljömässiga och sociala aspekter i balans.

Hållbar regional utveckling i Arktis

Det regionala utvecklingsarbetet i Västerbotten och Norra Sverige sker i ett arktiskt sammanhang med förutsättningar som är unika i ett europeiskt perspektiv. Klimatet kategoriseras som subarktiskt, men till skillnad från arktiska regioner i andra länder så innebär det geografiska läget vid golfströmmen att Arktis europeiska regioner inte är lika kalla som i andra arktiska delar av världen. Det nordliga läget innebär också att antalet timmar med dagsljus skiljer sig markant under året, med mörka dagar och nätter under vinterhalvåret, och långa ljusa dagar och nätter under sommaren.

Ytmässigt är Västerbottens län ungefär lika stort som Danmark, men har också starka gränsöverskridande kopplingar, ekonomiska och kulturella, till orter i angränsande län i Sverige, samt Österbotten i Finland och Nordlands Fylke i Norge. Västerbotten är också en del av Sápmi, och har en betydande del av Sveriges rennäring med sju samebyar, samt ett flertal aktiva sam-eföreningar. Åtta av Västerbottens kommuner samt landstinget ingår i Sveriges förvaltningsområde för samiska. Samerna är EU:s enda urfolk och den samiska kulturen, språken och näringarna är en unik tillgång i länet.

Befolkningsstrukturen är gles i ett europeiskt perspektiv med många små samhällen utspridda över en stor yta, med långa inomregionala avstånd och stora avstånd mellan mindre samhällen och regionens städer. Befolkningen blir allt äldre, och i flera samhällen är andelen äldre i befolkningen mycket hög. Västerbottens län har under flera år haft en inflyttning från länder inom och utanför EU, men många väljer att flytta vidare efter några år, vilket också skapar ett visst negativt utflöde. På många orter är det också fler kvinnor än män som flyttar för att inte återvända i lika stor utsträckning.

Västerbottens arktiska fördelar

I likhet med övriga Europa växer städerna medan mindre samhällen långt från de tätbefolkade delarna har minskat i befolkning under en längre tid. Städerna är viktiga tillväxtmotorer för större kringliggande områden jämfört med städer av liknande storlek i andra delar av Europa. I de urbana miljöerna finns ett mer kunskapsintensivt näringsliv och flera kreativa miljöer. Även om städerna är relativt små i ett globalt perspektiv så är de av lämplig storlek för att vara testbäddar och noder för att utveckla innovationer som sedan kan överföras till större städer.

Området är rikt på naturresurser som unika naturmiljöer, skog och biomassa, mineraler och vattenkraft. Exempelvis producerar norra Sverige mer förnybar energi än vad som förbrukas, vilket gör det attraktivt att etablera elintensiv industri i regionen. De nordliga skogarna har viktiga funktioner både som förnybar råvara, för klimatet, och för den biologiska mångfalden. Det geografiska läget innebär dock att regionen ligger långt från de större marknaderna. Därför är internationalisering, digitalisering samt en väl utbyggd infrastruktur viktiga faktorer för regionens utvecklingsmöjligheter.

Regionens näringslivsstruktur är således mångfacetterad med såväl mycket glest befolkade områden med en näringslivsstruktur präglad av utvinning av naturresurser, tillverkningsindustri och besöksnäring, som mer tätbefolkade städer med universitet, universitetssjukhus och en näringsstruktur mer präglad av kunskapsintensiva tjänstenärings. Variationen återspeglas i tillgängligheten till service, utbildningsnivån på arbetsmarknaden som är bland den absolut högsta i Sverige i Umeå, och bland de lägsta i landet i andra kommuner. En stor utmaning är den tydligt könsmässigt segregerade arbetsmarknaden som är en utmaning för kompetensförsörjningen och orters förmåga att vara attraktiva för både kvinnor och män.

Historiskt sett har regionen haft god förmåga att dra nytta av teknikutveckling och globalisering, samt hitta nya nischer baserade på de komparativa fördelar som länet har. Idag sker till exempel etableringar av verksamheter som kräver tillgång till kyla och mycket elkraft. EU:s fonder har spelat en viktig roll för utvecklingen under senare år, framförallt då tillgången till investeringskapital är mer begränsad i jämförelse med mer tätbefolkade regioner, och särskilt i länets glesbefolkade delar.

Innovation, digitalisering och internationalisering

I europeiska jämförelser är Västerbotten en av Europas mest innovativa regioner. I det sammanhanget innebär de arktiska förutsättningarna både utmaningar och möjligheter. Den glesa befolkningsstrukturen kräver särskilda metoder för att skapa kritisk massa för innovation och kunskapsintensiva verksamheter, samt att många typer av välfärdstjänster kräver andra lösningar för att kunna vara tillgängliga och kostnadseffektiva. I många fall kopplar innovationsförmågan till behovet av att måsta vara mer innovativa och samarbeta närmare för att kunna konkurrera med tätare miljöer på en global skala. En utmaning är att ta tillvara innovationskraften i hela länet, då den institutionella kapaciteten är låg på många platser i länet.

Länet har ett mycket väl utbyggt bredbandsnät i svensk och europeisk jämförelse, vilket med koppling till länets innovativa miljöer har haft stor betydelse för att, bland annat, utveckla världsledande distanslösningar för hälso- och sjukvård och tjänstenärningar kopplade till digitalisering och digitala affärsmodeller. Digitalisering av offentlig och privat sektor kommer fortsatt att vara en avgörande faktor för att utveckla innovationer, att koppla samman länet och andra regioner samt att stärka näringslivets konkurrenskraft.

Regionens universitet och forskningsinstitut är ofta nära sammankopplade med andra aktörer i samverkan kring företagande och innovationer inom näringslivet och samhälle. Även om det är långa inomregionala avstånd så finns en nära samverkan mellan akademi och omgivande samhälle. I ett globalt perspektiv är regionens forskningsmiljöer relativt små, vilket medför utmaningar att konkurrera om forskningsmedel jämfört med större och tätare regioner.

Som ett led i att stärka forskningen i Arktis har Arktiskt centrum (Arcum) vid Umeå universitet bildats för att knyta samman forskning vid Umeå universitet med koppling till Arktis. Arcum är Sveriges enda arktiska forskningscentrum och har 320 affilierade forskare inom ett flertal olika forskningsområden, de flesta med starka internationella nätverk. Fem universitet i Norge, Finland och Sverige har inlett samarbetet Arctic Five med en gemensam arktisk agenda för att utveckla forsknings-samarbeten och tillsammans bygga en vetenskapligt grundad kunskapsbas för att bidra till hållbar utveckling. De olika forskningsmiljöerna kompletterar varandra och har unika möjligheter att koppla samman den akademiska forskningen med de behov och faktiska livsvillkor som finns i det arktiska området.

Det finns en stor potential i att knyta samman regionerna i det europeiska Arktis ytterligare, men bristande infrastruktur försvårar både arbetspendling och godsflöden. Exempelvis menar OECD att fler investeringar i transportinfrastruktur kan vara det mest avgörande för att öka tillväxten i norra Sverige. Större territoriell integration skulle också kunna leda till att regionerna kompletterar varandra bättre vad gäller exempelvis kunskap och arbetskraft.

Hållbara och attraktiva livsmiljöer

I europeiska jämförelser är Västerbotten en av Europas mest attraktiva regioner. Västerbotten består av en rik mångfald av livsmiljöer och människor. Bredden är en unik tillgång som bör synliggöras och värnas. Skillnaderna kan också skapa komplexa utmaningar, med olika perspektiv som behöver vägas samman. Det kan exempelvis handla om olika intressen vad gäller mark- och resursanvändning eller skilda förutsättningar för utveckling mellan stad och land, kust och inland.

Balansen mellan social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet är avgörande för en långsiktigt hållbar utveckling. Länet behöver goda kommunikationer, konstruktiv dialog och breda partnerskap för förnyelse. Livsmiljöerna och arbetsmarknaden måste vara attraktiv och tillgänglig för kvinnor och män oavsett etnicitet, sexualitet eller religion. För ökad attraktionskraft krävs också ett utvecklat samspel mellan platser vad gäller upplevelser, kultur och arbetsmarknad.

Ansvarsfull politik för Arktis

För Region Västerbotten är det internationella perspektivet avgörande för att stärka Västerbottens konkurrenskraft och attraktivitet. Internationella samarbeten är viktiga för ökad kunskap, erfarenhetsutbyten, för att skapa samsyn och påverka policy. För detta krävs en aktiv omvärldsbevakning och omfattande nätverk för att kunna agera tidigt på nationell och internationell nivå. Region Västerbotten ingår därför i ett antal strategiska allianser för att få bättre genomslag för sin politik och nå en större kritisk massa.

Internationella samarbeten bedrivs idag främst i det geografiska närområdet med angränsande regioner i Finland och Norge, kring Östersjön och med nordliga glesbefolkade regioner som har liknande möjligheter, utmaningar och intressen. I Bryssel och Stockholm har kontor upprättats för att underlätta kommunikationen för norra Sverige med beslutsfattare på EU-nivå och nationell nivå. Nationella och internationella nätverk, organisationer och forum är alla viktiga kanaler för att stärka utvecklingen av EU:s och Sveriges politik.

Omvärldens intresse för Arktis i kombination med EU:s ambition att bidra till hållbar utveckling har skapat nya möjligheter för regionerna i det Europeiska Arktis. Arktis är i det sammanhanget ytterligare en viktig plattform för Västerbotten att stärka sina kontakter med omvärlden och utvecklas på utifrån regionens specifika behov och potential. Samtidigt ställer de komplexa utmaningarna i Arktis krav på ansvarsfull och dedikerad politik på flera nivåer.

Med en agenda för Arktis vill Region Västerbotten:

- Bidra till att regionen blir en attraktiv, inkluderande och jämlik del av Arktis, med en mångfald av miljöer, kulturer, människor och perspektiv.
- Tillvarata och sprida kunskaper och erfarenheter av att bo, leva och arbeta i områden med arktiska förutsättningar, såsom kallt klimat, känsliga miljöer, långa avstånd, liten och gles befolkning, såväl som i växande arktiska städer.
- Bidra till att stärka det lokala och regionala inflytandet i arktiska frågor, och därmed säkerställa att människors välfärd och livsmiljö utgör grunden för arktisk politik.

Angelägna insatser för Region Västerbotten:

- Initiera, stödja och stärka samarbeten mellan fler aktörer på flera nivåer i Arktis, till exempel genom att skapa mötesplatser för fler aktörer att involveras i diskussionen om en hållbar utveckling av Arktis.
- Påverka nationell nivå till att skapa bättre förutsättningar för regionala, lokala och samiska företrädare att delta i samråd, samarbeten och processer för ökad samsyn i frågor om regional utveckling.
- Säkerställa investeringar i digital- och transportinfrastruktur för att utveckla och koppla samman attraktiva och konkurrenskraftiga samhällen inom Arktis och med övriga Europa och världen.
- Främja fler initiativ till platsbaserad utveckling och kommersialisering av smarta lösningar på arktiska utmaningar.
- Bidra till att skapa goda förutsättningar och kapacitet för innovationer och internationalisering inom näringslivet och offentlig sektor, särskilt inom de områden där Västerbotten har komparativa fördelar.
- Utveckla närmare samarbeten med universiteten och främja deras roll för regional utveckling, särskilt för att skapa bättre förutsättningar för innovation, smart specialisering och kompetensförsörjning.
- Främja hållbar utvinning och förädling av naturresurser, samt insatser för lokalsamhällen att förena ekonomisk tillväxt och social välfärd med en god miljö.
- Bidra till genomförandet av både EU:s och Sveriges arktiska politik.

REGION
VÄSTERBOTTEN

Box 443, 901 09 Umeå, Sweden
VISITOR Västra Norrlandsgatan 13, Umeå
PHONE +46 90 16 57 00 FAX +46 90 77 05 91
www.regionvasterbotten.se info@regionvasterbotten.se

